

OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMINDA ÖĞRENCİLERE KAZANDIRILAN COĞRAFYA EĞİTİMİ (*Geographic Education Given to the Students in Preschool Education Program*)

Dr. Mehmet ÜNLÜ**

ÖZET:

Yapılan bilimsel araştırmalar ve çağdaş eğitim alanındaki uygulamalar, nitelikli, sağlıklı ve istenilen davranışlara sahip nesiller yetiştirmek için eğitime çok küçük yaşlarda başlanması gerektiğini ortaya koymuştur.

Okul öncesi dönem çocuğun kişiliğinin şekillendiği ve temellerinin atıldığı bir dönem olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde çocuğa verilecek eğitim gelişme seviyesine uygun, bireysel farklılıkları dikkate alan çocukta kendine güven ve paylaşma duygusunu geliştiren sosyal ve potansiyel yeteneklerini ortaya çıkararak bir eğitimidir.

Araştırmamızda Türkiye'de özellikle büyük şehirlerde ve sanayi merkezlerinde okul öncesi kurumlarına olan talebin giderek arttığını, bunun artmasında çalışan annelerin artmasının yanı sıra, tüm anne-babaların çocuklarının bilinçli bakım ve eğitime duydukları ihtiyacın da önemli rol oynadığı tespit edilmiştir.

Okul öncesi eğitim programlarının ve öğretmenlerinin önemine değinerek bu programlardaki coğrafya eğitiminin yerini araştırdığımız çalışmamızda, hayatın her evresinde faydalanılan, günlük programda belirlenmiş, güncel hayata dönük coğrafya bilgilerinin kazanıldığı gözlemlenmiştir. Buna göre; coğrafya eğitimini amaçlayan konular ve öğrenciye sunulmasında kullanılan yöntemler incelenerek, bunların yeterli olup olmadığı üzerinde durulmuş ve çözüm önerileri sunulmuştur.

ABSTRACT:

All scientific researches and experiences in contemporary education in early ages to create mentally and physically healthy generations.

*Bu makale, 4 Mart 1999 tarihinde Marmara Üniv. Atatürk Eğit. Fak. "Cumhuriyetimizin 75. Yılında İlk ve Orta Öğretimde Coğrafya Eğitimi" konulu sempozyumda bildiri olarak sunulmuştur.

** Marmara Üniv. Atatürk Eğitim Fak. Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı'nda öğretim görevlisidir.

In this period level of education is to be suitable for child's age and his/her personal qualities; thus self-confidence, sense of sharing, social and personal abilities are maintained by only proper education.

In these researches it is examined that especially in big cities and industrial centres demand for foundations give pre-school education has recently increased; the parents who understand the vitality of healthy nursing for their children and increasing number of mothers who work are the main reasons of this increase.

In this research we explain the vitality of pre-school education and qualified teachers. Our aim was to find out the situation of geographic education in pre-school education. The result is optimistic; it gives students practical and contemporary knowledge of geography. Therefore, the aims of geographic education and the way they are given to the students are searched. Also it is questioned whether given education is enough or not, and some solutions are offered.

GİRİŞ

Her toplum çocuklarının beden, duyu, zihin gelişimini ve toplum açısından sağlıklı kişiliğe sahip olmalarını, hayata başarılı bireyler olarak katılmalarını sağlayacak şekilde yetişmelerini ister. Yapılan bilimsel araştırmalar ve çağdaş eğitim alanlarındaki uygulamalar, nitelikli, sağlıklı ve istenilen davranışlara sahip nesiller yetiştirmek için eğitime çok küçük yaşlarda başlanılmasının gerekli olduğunu ortaya koymuştur.

Bugün Türk toplumunun büyük kesiminde Okul öncesi eğitimin önemine ilişkin görüşler daha fazla ağırlık kazanmaya başlamıştır. Çeşitli özel ve resmi kuruluşların bu konudaki çalışmalarının, bu kurumların yaygınlaşmasında önemli bir payı olmuştur.

Eğitimin en önemli amaçlarından biri ve hatta en önemlisi, bireyin içinde bulunduğu ortamı dengeli bir şekilde uyum sağlamasının gerçekleştirilmesidir. Bu uyum sağlamasına esas olacak temellerin okul öncesi eğitim döneminde atılması tartışılmaz bir gerçektir. Bu bakımdan eğitim ihtiyaçlarımızın önemli, öncelikli ve ağırlıklı bir bölümü olan eğitim sistemimizin ilk basamağını teşkil eden okul öncesi eğitimi ülkenin geleceği açısından hayati bir önem taşımaktadır.

Ülkemizde kurumsal okul öncesi eğitimden faydalanan çocuk oranı 1995 de % 5.1¹ gibi düşük bir oranda kalması göz önüne alındığında özellikle bu kurumlardan yararlanamayan % 94.9 orandaki çocukların anne ve babasına oldukça fazla görev ve sorumluluklar düşmektedir. Okul öncesi dönem çocuğun kendini keşfettiği ve ifade etmeyi öğrendiği bir dönemdir. Bu dönemde çocuğa alınacak oyuncaklar sayesinde çocuk dünyayı ve dünyadaki canlı cansız nesnelere, insanlar arasındaki ilişkileri öğrendiği gibi kendisine bu varlıklar aracılığıyla da tanımaya başlar.

Okul öncesi dönem, çocuğun kişiliğinin şekillendiği ve temellerinin atıldığı bir dönem olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde çocuğa verilecek eğitim, gelişim seviyesine uygun, bireysel farklılıkları dikkate alan, çocukta kendine güven ve paylaşma duygusunu geliştiren, sosyal ve potansiyel yeteneklerini ortaya çıkaran bir eğitimidir.

Okul öncesi eğitimin önemi ve gün geçtikçe zorlanan hayat şartları kadının çalışma hayatında yer almasını ve çocukların anne-babanın haricinde kişiler tarafından yetişmesine ihtiyaç duyurmuştur. Aileler çocuğun bu yaşlarda alınan eğitiminin daha ileriki yaşlarda etkisinin farkındadır. Bu bakımdan okul öncesi eğitim yeni neslin yetişmesinde ayrı bir öneme sahiptir.

Hayatın ilk yıllarında öğrenilen şeylerin, kazanılan davranışların kalıcı etkileri nedeniyle Okul öncesi eğitim programları ve öğretmenleri çok önemlidir. İlk öğrenilen şeylerin iyi ve doğru şeyler olması hem çocuk, hem de toplum için büyük değer taşır.²

1- Türkiye’de Okul Öncesi Eğitim Süreci

Türkiye’de, Okul öncesi eğitim; 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 19. maddesinde “mecburi ilköğretim çağına gelmemiş çocukların eğitimini kapsar” şeklinde ifade edilir.³ Okul öncesi eğitimi 0-72 ay grubundaki çocukların gelişim düzeylerine uygun, zengin uyarıcı çevre imkanları sağlayan, onların bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönden gelişimlerini destekleyen, kendilerini toplumun kültür değerleri

¹ Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000) -1995: DPT., s. 23-24, Ankara.

² GÜRKAN, T., -1986: Öğretmen Tutumlarının Okul Öncesi Çocuklar Üzerindeki Etkileri, YA-PA 4. Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, s. 129, Ankara.

³ Okul Öncesi Eğitimi -1977: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu yay. s. 40, Ankara.

doğrultusunda en iyi biçimde yönlendiren ve ilköğretime hazırlayan, temel eğitim bütünlüğü içerisinde yer alan bir eğitim sürecidir⁴.

Osmanlı Devleti'nde Fatih Sultan Mehmet zamanında Türkiye'de ilk "Sıbyan Mektepleri" açılarak, Okul öncesi eğitime başlanıldığı söylenebilir. 1869 yılında "Rehnume-ı Muallimin-ı Sıbyan" (Ana okulları öğretmenlerine rehber) programı hazırlanmıştır. 1913 yılında "Tedrisat-ı İbtidaiye Kanunu Muvakkatı" ana okullarının açılmasını ve ilkokulların bir basamağı olmasını emretmiştir. 1915 yılında ise "Ana Mektepleri Nizamnamesi" yayınlanmış, buna bağlı olarak anasınıfları ve anaokulları açılmaya başlanmıştır. Bu okullara öğretmen yetiştiren "Ana Öğretmen Okulu" İstanbul'da aynı yıl açılmıştır. 1919 yılında ise ana okulları ve bu okullara öğretmen yetiştiren kurum da kapatılmıştır. Cumhuriyet döneminde ilk defa 1927-1928 öğretim yılında Ankara'da anaokulu öğretmen okulu açılmıştır.⁵ 1955 yılına kadar daha çok model geliştirme şeklindedir. 1960'lı yıllardan itibaren sistemli bir şekilde ele alınmaya başlamış, çeşitli kanunlar ve kalkınma plânlarında belirtilen önceliklere göre yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu alanda açılan kurumlar ve katılımcılar sayısında 1970'li yıllardan sonra hızla artış gözlenmiştir.

Türkiye'de özellikle büyük şehirlerde ve sanayi merkezlerinde Okul öncesi kurumlarına olan talep giderek artmaktadır. Bu talebin artmasında çalışan annelerin sayısının artmasının yanı sıra, tüm anne-babaların çocuklarının bilinçli bakım ve eğitime duydukları ihtiyaç da önemli rol oynamaktadır. 1980 yılının "Dünya Çocuk Yılı" olarak ilan edilmesi ve çeşitli yayın organlarının konunun önemini vurgulaması bütün dünya ülkelerinin dikkatlerinin bir kez daha bu önemli konu üzerine çekilmesine neden olmuştur.

Türkiye'de Okul öncesi eğitim Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nda Okul öncesi eğitimde okullaşma oranının % 11.52'e çıkarılması hedeflenmiştir.⁶ Ancak % 5.1'lik okullaşma oranıyla geleneksel nokta bu hedefin çok gerisinde kalmıştır. Öğrenci sayısı 1990 da 112 bin kişi

⁴ Okul Öncesi Eğitimi -1993: Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü, s. 3, Ankara.

⁵ ÖZ, M. F., -1983: "Okul Öncesi Eğitim", Cumhuriyet Döneminde Eğitim, s. 235-260, MEB. yay., İstanbul.

⁶ Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1990-1994) -1990: DPT., s. 178, Ankara.

olduğu halde, 1992 yılında MEB bünyesinde Okul Öncesi Eğitim Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak birçok bağımsız anaokulu ve anasınıfları faaliyete geçmiştir.⁷ 1995 yılında 202 bin kişiye ulaşmıştır. Buna göre 1990 da okullaşma oranı % 2.8 den 1995 de % 5.1'e çıkmıştır. 2000'li yıllarda Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'na göre 627 bin kişi olarak hedeflenmekte ve okullaşma oranı ise % 16.0 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.⁸ Beklenen artış daha önceki yıllarda istenilen düzeyde olmasa da Okul öncesi okullaşma oranının hızlı bir şekilde arttığı bir vakıadır.

2-Okul Öncesi Programda Yer Alan Coğrafya Konuları:

Coğrafyanın konuları, üzere hayatın her evresinde faydalanılan konulardır. Bu konuların okul öncesi öğrencilerine verilirken öğrenciyi sıkmadan, usandırmadan ve bu öğrencilere hitap edebilecek seviyede olması şarttır. Bu amaca yönelik hazırlanan ünite dergilerinin konularına bakıldığında coğrafya konularının son derece fazla olduğu dikkat çeker. Dergiler farklı yaş gruplarına (0-2 yaş; kreş; 2-4 yaş; yuva ve 4-6 yaş; anasınıfları) hitap edecek biçimde hazırlanmıştır. Bu bakımdan konulardaki içeriklerde farklı şekildedir. Araştırmamız anasınıfları ve yuva grubundaki çocuklara hitap eden coğrafya konularının genel özelliklerine ve işleniş yöntemlerine yer vermektedir. Kreş grubu öğrencileri için bu konuların öğretilmesi çok erkendir.

Okul öncesi eğitimi programlarında coğrafya eğitiminin fizikî, beşerî coğrafya konularına ait çeşitli konular yer almaktadır. Nitekim; bunlardan dünya, atmosfer, gezegen, iklim, su, yağmur, kar, rüzgâr, kıta, su, okyanus, toprak, kutup, ekvator, çöller, bitkiler, orman, hayvanlar, mevsimler, mevsimlerin özellikleri, yıl, aylar, gece-gündüz, zaman, sabah, akşam, saat, gökyüzü, uzay, güneş, güneş sistemi, enerji kaynakları, insan, yerleşme, yerleşme tipleri, ulaşım ve çevre vb. gibi, konular bazılarıdır. Buradan da anlaşıldığı üzere coğrafyaya konu olan tüm fenomenler okul öncesi eğitim kurumlarındaki programlarda yer almaktadır. Sözü edilen konular ünite ve konu bütünlüğü şeklinde verilmektedir.

⁷ 2. ÇEVRE ŞURASI -1994: Çalışma Belgesi, Çevre Bakanlığı, s. 200, İstanbul.

⁸ Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı (1996-2000) -1995: DPT., s. 23-28, Ankara

3-Okul Öncesi Öğretmenlerinin Coğrafya Eğitimindeki Rolü:

Okul Öncesi öğrencilerine coğrafya eğitiminin kazandırılmasında özellikle, *öğretmenlere* çok büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir. Derslerde öğretmen sürekli aktif olup, konuları tek aktarıcı durumundadır. Bu nedenle öğretmenlerin coğrafya konularını özümsemiş kişiler olarak yetişmiş olmaları, verilecek coğrafya eğitimi ve öğretimi açısından son derece önemlidir. Çünkü coğrafyanın bir çok konusu yakın çevredeki doğal olayların meydana gelişleridir. Bu bakımdan uygulamaya yönelik bir ders durumundadır.

Bugün Okul Öncesi öğretmen yetiştiren eğitim kurumlarında coğrafya dersleri yoktur. Fen ve Doğa dersi adı altında bulunan derste coğrafya konuları doğa olayları şeklinde işlenmektedir. Bu programlara coğrafya derslerinin konulması öğretmen adaylarına ve yetişecek öğrencilere sayısız fayda sağlayacaktır. Öğretmenlerin coğrafya derse alması sayesinde öğrencilere verilen coğrafya ve doğa olaylarını öğrencilerine daha iyi aktarabileceklerdir.

4-Coğrafya Eğitiminin Kazandırılmasında Kullanılan Yöntemler:

Coğrafya konularına ait kavramların öğrencilere aktarılmasında kullanılan yöntemler ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarından daha basit ve farklı yöntemlerin kullanılmasıyla yapılmaktadır. Yapılan eğitim beslenme, dinlenme ve temizlik gibi rutin etkinlikler bir kenara bırakıldığında serbest zaman etkinliği plânlı ve programlı bir etkinliktir. Fazla katı olmamak kaydıyla günlük programda belirlenmiş, iyi planlanmış serbest zaman etkinliği gelişim etkinliğine sayısız yarar sağlar. Öğretmen bu etkinlikleri sunarken hissettirilmeden yönlendirir. Köşe ve masa etkinlikleriyle planda belirtilen hedefler doğrultusunda gerekli malzeme, araç ve gereç öğretmen tarafından sunulur. Coğrafya bilgileri serbest zaman etkinliği ve fen-doğa etkinliklerinde verilir. Bu bilgiler güncel hayata dönük olmalıdır.

Coğrafya öğretiminde kullanılan anlatım, tartışma, örnek olay çözme, gösterip yaptırma, problem çözme, ve bireysel çalışma yöntemleri bunları bazılarıdır. Ayrıca öğretme tekniklerinden gösteri, soru-cevap, rol yapma, drama, benzetim ve eğitsel oyunlardan faydalanılmaktadır. Bu yöntem ve teknikler; resimlerden benzerleri bul, farklı olanı bul, doğru sonucu işaretle, yanlışları bul, labirent, sayılara

göre boya, sayılar, toplama-çıkarma, sözlük, kavramlar, birlikte yapalım, çizgi çalışması, tamamlama ve boya, boz yap, bilmece, şiir, tekerleme, hikaye, sıraya diz, kes yapıştır...vb uygulama yöntemleriyle de desteklenmektedir.

Diğer yandan okul öncesi eğitim programındaki coğrafya eğitiminin öğrenciye kazandırılmasında kullanılan ünite dergileri çok büyük önem sahiptir. Bu dergiler konularını üç şekilde öğrenciye sunmaktadır. Bunlar; “konu anlatımı” ve “hedef, yönerge ve kazanılan davranışlar” ve “deney” yöntemidir. Coğrafya eğitim konularını öğrencilere kazandırılmasını amaçlanan dergilerde bu haliyle bakıldığında; ünite dergilerinde yer alan hedeflerin yönergeler vasıtasıyla davranışa dönüşmesi ise; bazı ünite dergilerinde hedeflerin tümünün coğrafi konulara yer verdiği gözlenirken, bazılarında ise coğrafi eğitimi amaçlayan hedeflerin sınırlı olduğu ortaya çıkmaktadır. Oysa konu anlatımı şeklinde yer veren dergilerde coğrafya konularının daha kapsamlı olduğu ve anlatımda detaylı olduğu gözlenmektedir.

a-Konu Anlatım Yöntemini kullanan dergi tiplerinde coğrafya eğitimine ait *uzay* konusu şu şekilde anlatılmaktadır. Gökyüzüne baktığımızda içinde Güneş ve yıldızların yer aldığı sonsuz bir boşluk görürüz. Buna *uzay* denir. “Uzayı çarpı (x) işaretiyle göster.” Güneş ve Dünya’mızın da içinde bulunduğu gezegen ailesine *güneş sistemi* denir. “Dünyayı, üzerine bir çarpı (x) işareti çizerek göster.” Dünyamıza ısı, ışık ve enerji veren büyük gök cismine *Güneş* denir. “Güneşin üzerine bir çarpı (x) işareti çiz.”

Konu anlatımı biçiminde daha detaylı anlatan bazı ünite dergilerinde ise üzerinde yaşadığımız dünya hakkında ise şu şekilde bilgi verilmektedir. Üzerinde yaşadığımız gezegene *Dünya* adı verilir. Güneşin çevresinde kocaman bir top gibi döner durur. Güneşin etrafında Merkür, Venüs, Dünya, Mars, Jüpiter, Satürn, Uranüs, Neptün, Plüton bulunur. Dünya dışında sekiz *gezegen* daha vardır. Bunların bazıları Dünyadan büyük, bazıları ise küçüktür. Adlarını sayabilir misiniz? Unutmayın, Güneş ve Ay gezegen değildirler. Havası, suyu olduğu için ve Güneşin ışığını aldığı için gezegenimiz bitki ve hayvanlarla doludur. Dünyadaki herkes havayı solur. Hava görünmez bir battaniye gibi dünyayı sarar. Dünyanın yarısından fazlası sularla kaplıdır. Dünyanın geri kalan bölümü topraktır. Bozyap oyunu gibi parçalara ayrılmıştır. Bu parçaların her

birine *kata* denir. Şu andaki bilgilere göre üzerinde hayat bulunan tek gezegen dünyamdır. Bu da bizimkini öteki gezegenlerden ayırır. Suda, toprağın üstünde ve altında, ağaçların üstünde ve gökyüzünde hayat vardır. Kullandığımız su bize ırmaklardan, derelerden ve göllerden gelir. Suyun büyük bir bölümü tuzlu okyanuslarda bulunur. Okyanuslar çok derin ve gizemlidir. Renk renk bitkilerin, boy boy balıkların ve deniz hayvanlarının oynadığı bir başka dünyadır. Dünya'nın orta bölgeleri çok sıcaktır ve hemen her gün yağmur yağar. Dünya'nın bu bölgesine Ekvator Bölgesi denir. Buralarda dev ağaçlarla kaplı balta girmemiş ormanlar vardır. Maymunlar daldan dala hoplarken rengarenk papağanlar cıvı cıvı öterler. Ekvator Bölgesi böyledir ama, Dünya'nın kutup noktaları çok soğuktur. Buralarda toprak kalın bir buz tabakasının altındadır. Suda dev buzullar yüzer. Kutuplarda ancak birkaç hayvan ve bitki yaşamayı başarabilir. Örneğin, kutup ayısının onu donmaktan koruyan çok kalın bir kürkü vardır. Çöller ise Dünya'nın en kurak yerleridir. Su bulmak çok güçtür. Çünkü hiç yağmur yağmaz. Palmiye ağacının kökleri suyu bulmak için toprağın derinliklerine iner. Develer hörgüçlerine yağ tabakası biriktirirler. Acıkınca ve susayınca bu yağı yiyeceğe dönüştürürler. Dünya'nın her tarafında insanlar yaşar. İnsanların bazıları yaşamak için büyük kentlerin, bazıları da küçük kasabaları seçer. Bir bölümü de kırlarda ya da su kıyılarında yaşar. Bir de Dünya'yı kesip içine bakabilseydik portakala benzediğini görürdük. Gezegenimizin dışında içindeki ateşi dışına çıkmasını önleyen kaya tabakası vardır. Bunun üzerinde de onu yorgan gibi örten toprak tabakası bulunur.⁹

Dünya'nın iki türlü hareketi vardır; kendi eksenini etrafındaki hareketi ile Güneş etrafındaki hareketidir. "Dünya'nın kendi eksenini etrafındaki hareketinin üzerine çarpı (x) işareti çiz." Dünya'mızın çevresinde dolaşan ve en yakın komşusu olan gök cismine *Ay* denir. "Ay resminin üzerine çarpı (x) işareti çiz." İnsanlar bir uzay aracına binerek dünyamızdan çok uzaktan olan *Ay*'a gittiler. "Ay'a giden *uzay gemisini* çarpı (x) işareti ile göster."

Yukarıdaki örneklerde olduğu gibi konu anlamı şeklindeki diğer coğrafya konuları da benzer şekilde anlatılmaktadır. Burada şu

⁹ BENNETT, D.,-KIGHLET, R.,-ERDOĞAN, F. -1998: 5-7 Yaş Çocukları İçin Çevremiz Dizisi, 4-Dünya, YA-PA yay. İstanbul.

unutulmamalıdır ki anlatılan konular öğretmenler tarafından sunulmaktadır. Uzun anlatım olan konuların anasınıfı öğrencilerine yöneliktir.

b-Hedef, Yönerge Ve Kazanılan Davranışlar Yöntemini kullanan dergi tiplerinde ise; coğrafya eğitimini hedefleyen öğretmen, yönlendirdiği çocuklara yaptırdığı etkinliklerle (doğa köşesinde yer alan araç ve gereçlerle, deney, boyama çalışmaları, yoğurma maddeleri, kağıt çalışması, kolaj çalışması ve proje çalışması...), ünite dergilerinde yer alan hedefleri yönergeler vasıtasıyla davranışa dönüştürmektedir.

Coğrafya eğitiminde kullanılan yöntemler tüm öğrencilere aynı şekildedir. Fakat bireylerin düşünceleri, kişilikleri, görünüşleri, istekleri ve ihtiyaçları bakımından farklılık gösterdiğinden kazanılana davranışlarda farklı olmaktadır. Nitekim bir kısım öğrenciler kazandırılmak istenen davranışların tümünü sergilerken, bir kısmı da beklenen tüm davranışları sergileyememektedir.

Hedefleri yönergeler vasıtasıyla davranışa dönüştürmedeki yönteminde *mevsimler* konusunun **hedefler**; ilkbahar mevsimi için; dört mevsim içinde ilkbahar mevsiminin sırasını, özelliklerini, meydana gelen hava değişikliklerini kavrayabilme, ilkbahara özgü meyve ve sebzeleri fark edebilme ve yapılan yaz hazırlıklarını sıralayabilme ile diğer mevsimlerden ayırt edebilmedir. Yaz mevsimi için; dört mevsim içinde yaz mevsiminin sırasını ve özelliklerini kavrayabilme. Yaz mevsimine özgü meyve ve sebzeleri fark edebilme, giyilen giysileri ayırt edebilme, diğer mevsimlerden ayırt edebilme, okulların tatil olduğunu fark edebilme ve yaz mevsimi ile ilgili resmi gerçek renklerine uygun olarak boyayabilmedir. Kış mevsimi için; kış mevsiminin özelliklerini ve nasıl ısındığımızı kavrayabilme, Kış meyve ve sebzelerini, giyilen giysileri ayırt edebilmedir. Sonbahar mevsimi için Sonbahar mevsiminin özelliklerini ve giyilen giysileri ayırt edebilme Bir yılda dört mevsim olduğunu kavrayabilme, mevsimlerde kullandığımız giysi ve eşyalar arasında ilişki kurabilmedir.

Mevsimlerin **hedeflerini davranışa** dönüştürmede, öğretmen tarafından kullanılan yönergeler ise; Öğretmen çocuklara, bir yılda dört mevsim olduğunu hatırlatıp, dergideki resimde gördüklerini anlatmalarını ister. Her resmin hangi mevsime ait olduğunu sorar. Sorulan resmin köşesine (x) işareti koymalarını ister. Öğretmen;

İlkbahar mevsiminde öğrencilere havada bitkilerde ve hayvanlarda meydana gelen değişiklikleri tartışır. Yapılan diğer hazırlıklar çocuklara buldurur. Yaz mevsiminde doğada meydana gelen değişiklikler ve yapılan diğer etkinlikler tartışılır. Okulların tatil olduğunu söyler Sonbahar mevsimiyle ilgili temel bilgileri resimlerden hareketle kazandırmaya çalışır. Sonbahardan sonra kış geldiği için havanın daha erken karardığını ağaçların yapraklarını döktüğünü, kar yağdığını ve havanın soğduğunu açıklar. Kendi evlerinde hangi araçlarla ısındığını sorar. Resimde gördüğü ısınma araçlarından her birinin kullandıkları yakıtları açıklar. Mevsimlerin yer aldığı resimlerde manav tezgahlarında görülen meyve ve sebzelerin hangi mevsime ait olduğunu sorar. Yine resimdeki giysi ve eşyaların ve bunların hangi mevsimde kullandığımızı sorar. Mevsimler ile ait olan giysi ve eşyaları çizgiyle birleştirmelerini söyler. Resimleri gerçek renklerine uygun olarak boyamalarını ister. Gerçek dışı kullanılan çocuklara çevreden ve kitaplardan örnekler göstererek resimdeki nesnelere gerçek renklerinin nasıl olduğunu kavratmaya çalışır.

Öğrencilerden beklenen **hedef davranışlar** ise; bir yılda dört mevsim olduğunu ve mevsimlerin adlarını söyleme. Dergide verilen resimlerin hangi mevsimi gösterdiğini, ilkbaharın kış mevsiminden sonra geldiğini ve ilkbahardan sonra yaz mevsiminin geldiğini söyleme ile ilkbaharda havada, bitkilerde ve hayvanlarda meydana gelen değişiklikleri söylemedir. Ayrıca, ilkbahar mevsiminde gündüzlerin kış mevsimine göre daha uzun olduğunu, sık sık yağmur yağdığını, yağmurun bitkilerin büyümesini sağladığını, yağmurun barajlarda su toplanmasını sağladığını, ilkbaharda görülen sebze ve meyvelerin adlarını, bu mevsimde evde yaz temizliğinin yapıldığını, kışlık yiyeceklerin kaldırılarak yazlık yiyeceklerin çıkarıldığını, bahçede ekim ve dikim işlerinin yapıldığını söylemedir. Yaz mevsimi ile ilgili olarak; yaz mevsiminin ilkbahar mevsiminden sonra geldiğini, yaz mevsiminden sonra sonbahar mevsiminin geldiğini, yaz mevsiminde doğada, bitki ve hayvanlarda meydana gelen değişiklikleri, yapılan etkinlikleri söyleme, Yaz mevsiminde görülen meyve ve sebzelerin adlarını, resimde gördüğü giysi ve eşyaların adlarını söyleme, Resimdeki giysi ve eşyalar arasından yaz mevsiminde kullanılanları gösterme, Verilen resimler arasından yaz mevsimine ait olanları gösterme, yaz mevsiminde okulların tatil olduğunu söyleme, tatilde neler yapacağını söylemedir. Kış mevsiminin

sonbahar mevsiminden sonra geldiğini, ağaçların yapraklarını döktüklerini, havanın soğuyarak kar yağdığını söyleyebilme, Kışın kullandığımız ısınma araçlarının adları, ısınma araçlarında hangi yakıtların kullanıldığını söyleyebilme, Kış meyve sebzelerinin adlarını, resimde gördüğü kış giysileri ve eşyalarının isimlerini ve hangilerinin kullanıldığını söyleyebilmedir. Sonbahar mevsiminin yaz mevsiminden sonra geldiğini, bitkilerde hayvanlarda ve doğada meydana gelen değişiklikleri, giydiğimiz giysilerin adlarını söylemedir.

Yine coğrafi çevreden ve coğrafyanın önemli konularından *mesken tipleri* ve tiplerini tanıyabilme, iç bölümlerini tanıyabilme gayretinde olan öğretmen yönergesini resimdeki evlerin özelliklerini çocuklara buldurmaya çalıştırır. Kendi, evlerinin bu resimdeki evlerden hangisine benzediğini sorar, resimdeki her karede gördüklerinin (evin bölümleri) evin hangi bölümü olduğunu ve her bölümdeki eşyaların adlarının neler olduğunu sorar. Bilmedikleri eşya ve bölüm adlarını öğretmen söyler. Buna bağlı olarak kazanılan davranışlar; değişik evlerin dış görünüşlerini söyleyebilme, kendi evi ile diğer evlerin dış görünüşlerini karşılaştırma, evin bölümlerinin adlarını söyleme, kendi evinin bölümleri ile resimdeki evin bölümlerini ilişkilendirme şeklinde tespit edilmiştir.

c) **Deney** yoluyla hedeflerini davranışa dönüştürmeyi amaçlayan öğretmen; *havanın içinde su da olduğunu anlayabilme*yi hedeflediğinde, çocuklara önce havanın nem biçiminde su olduğunu, ancak bunu göremediğimizi bu nemin soğuk bir cisimle karşılaştığında sıvı (su) haline dönüştüğü anlatır. Bu olaya "yoğunlaşma" dendiği söylenerek yönergesini tamamlar. Bu konuyu daha iyi kavrayabilmek için havanın içinde su olduğunu görmek amacıyla bir *deney* de yapılabilir.

"Ağız kapalı boş bir cam kavanozu, üstü kapalı emaye bir tencereyi, boş meyve suyu şişesini buz dolabının buzluğuna koyunuz. Beş dakika bekleyiniz. Cam kavanozu dışarı çıkarınız. Odadaki havanın içinde var olan nem şeklindeki suyun soğuk kavanozla karşılaştığında su biçimine dönüştüğünü hep birlikte inceleyiniz. Çocuklara kavanozun dış yüzeyinin yoğunlaşan su damlacıklarını parmaklarıyla hissetmelerine imkan veriniz. Buzdolabına koydunuz diğer cisimleri de çıkararak

çocukların olayı tekrar görmelerini sağlayınız.”¹⁰ Bunun sonucunda kazandırılmak istenilen davranışlar ise; havanın içinde suyunda var olduğunu söyleme ile havanın içindeki nemin soğuk bir cisimle karşılaştığında su biçimine dönüştüğünü fark etme olarak karşımıza çıkar.

SONUÇ:

Okul öncesi eğitim; 0-72 ay grubundaki çocukların gelişim düzeylerine uygun, zengin uyarıcı çevre imkanları sağlayan, onların bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönden gelişimlerini destekleyen, kendilerini toplumun kültür değerleri doğrultusunda en iyi biçimde yönlendiren ve ilköğretime hazırlayan, temel eğitim bütünlüğü içerisinde yer alan bir eğitim sürecidir.

Bu eğitim sürecinde kazanılan davranışların kalıcı etkileri nedeniyle okul öncesi eğitim programları ve öğretmenlerinin önemine değinerek, bu programlardaki coğrafya eğitiminin yerini araştırdığımız yazımızda; sevindirici sonuçlarla karşılaştık. Coğrafya konularının dünya, doğa, hava, su, toprak, bitkiler ve orman, hayvanlar, mevsimler, mevsimlerin özellikleri, gece-gündüz, zaman, gökyüzü, uzay, güneş, insan, yerleşme ve çevre şeklinde çok zengin olduğunu ve kavramların işlenişlerinin tamamen bir coğrafi anlayış içerisinde, ünite ve konu bütünlüğü şeklinde bulunduğu gözlemlenmiştir.

Coğrafya konularının fazla olması coğrafya açısından sevindirici olmakla birlikte bunların yeterli derecede verilememesi bir eksikliktir. Ayrıca öğrencilere yakın çevrede yaptırılacak gezilerle coğrafya konularının desteklenmesi gerekmektedir.

Okul öncesi eğitim programlarının yanında, okul öncesi öğrencilerine coğrafya eğitiminin kazandırılmasında özellikle öğretmenlere çok büyük görev ve sorumlulukların düştüğünü görmekteyiz. Bu eğitim kurumlarında sürekli aktif durumda olması gereken öğretmenin iyi bir coğrafya eğitimi almış olması, coğrafya konularını özümsemiş kişiler olarak yetişmiş olmaları, verilecek coğrafya eğitimi ve öğretimi açısından son derece önemlidir. Okul öncesi eğitimi

¹⁰ PITIRCIK Dergisi 7-Gökyüzü ve Haberleşme, Ögün yayınları, İstanbul.

öğretmen yetiştiren bölümlere coğrafya derslerinin konulması öğretmen adayları ve yetişecek öğrenciler için faydalı olacaktır.

Araştırmamızda okul öncesi coğrafya eğitiminin öğrenciye kazandırılması daha çok ünite dergilerinden faydalanılarak yapılmaktadır. Bu dergileri konu anlatım yöntemi açısından iki grupta toplamak mümkündür. Bunlar düz konu anlatımı ve hedef, yönerge, kazanılan davranışlar şeklindeki işleyiş yönteminin kullanıldığı yöntemlerdir. Coğrafya konularının verilmesinde kullanılan yöntemlerin ise zengin ve ilgi çekici olduğu, uygulama yöntemleriyle de kullanılmaktadır. Resim, tablo, grafik ve şekil gibi unsurlarla desteklenmektedir.

Yaptığımız araştırmada; coğrafyayı ilgilendiren yerleşik ilgi köşelerinden doğa ve çevremiz köşeleri gerekli malzeme, araç ve gereç yönünden yetersizdir.

Araştırmamızda coğrafya eğitimini amaçlayan hedeflerin aynı yöntem ve yönergeyle sunulduğu halde, öğrenciler tarafında kazanılan davranış sayında farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Bu da bireylerin düşünceleri, kişilikleri, görünüşleri, istek ve ihtiyaçları bakımından farklılık göstermelerinden kaynaklanmaktadır. Bir kısım öğrenci kazandırılmak istenilen davranışların tamamını sergilerken, bir kısmı ise tüm davranışları sergileyememektedir.

Okul öncesi eğitim programında günlük programda belirlenmiş, güncel hayata dönük ve hayatın her evresinde faydalanılan coğrafya bilgilerinin kazandırıldığını görmek bir coğrafyacı olarak bizleri sevindirmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

- BENNETT, D.,-KIGHLET, R.,-ERDOĞAN, F. -1998: 5-7 Yaş Çocukları İçin Çevremiz Dizisi (1-Hava, 2-Yağmur, 3-Gece ve Gündüz, 4-Dünya, 5-Ses, 6-Mevsimler, 7-Su, 8-Ateş, 9-Evde, 10-Bahçede, 11-Kentte, 12-Kırda) YA-PA yay. İstanbul.
- ÇİTLEMBİK Dergisi (7-Doğamız) Ana Sınıflar İçin, Öğün Yayınları, 1997, İstanbul.
- GÜRBÜZLER, G., -CANAY, A.,-DELİOĞLU, M., -1997: Okul Öncesi Eğitim Kitapları (16-Gece-Gündüz Zaman, 28-Enerji Nedir?, 22-

- Gökyüzü ve Uzay Araçları, 25-Mekan ve Konum, 29-Ses ve Işık), Morpa Kültür Yay. İstanbul.
- GÜRKAN, T., -1986: Öğretmen Tutumlarının Okul Öncesi Çocuklar Üzerindeki Etkileri, YA-PA 4. Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, Ankara.
- OKTAY, A.-KAMARAJ, I., -1996: Annelerin Okul Öncesi Eğitimcilerin Oyuncak Seçimleri, Mar. Üniv. Atatürk Eğit. Fak. II. Ulusal Eğit. Semp. Bild., s. 96-107, İstanbul.
- ÖZ, M. F., -1983: "Okul Öncesi Eğitim", Cumhuriyet Döneminde Eğitim s. 235-260, MEB. Yay., İstanbul.
- PITIRCIK Dergisi (1-Okulumuz, 2-Evimiz ve Ailemiz, 3- Ben ve Arkadaşlarım, 4-Çevremizde Kış, 5-Çevremizde Sonbahar, 6-Taşıtlar ve Trafik 7-Gökyüzü ve Haberleşme, 8- Çevremizde İlkbahar, 9-Hayvanlar ve Bitkiler, 10-Ders Yılı Sonu ve Yaz Mevsimi), Ögün Yayınları, İstanbul.
- ÜLKÜER, N., -1993: Anasınıflarında Kalite ve Bölgelerarası Farklılıklar. Okul Öncesi Eğitimi 1. Semp., MEB. Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü, Ankara.
- ZEMBAT, R.,-BİLGİN, H. -1996: Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Öğretmenlik Tutumlarının İncelenmesi. Mar. Üniv. Atatürk Eğit. Fak. II. Ulusal Eğit. Semp. Bild., s. 108-119, İstanbul.
- ALTINCI BEŞ YILLIK KALKINMA PLÂNI (1990-1994) -1990: DPT. Ankara.
- ÇEVRE EĞİTİMİNİN KURUMSALLAŞMASI -1994: 2. Çevre Şurası Çalışma Belgesi, Çevre Bakanlığı, s. 200, İstanbul.
- OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ -1977: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Yay. s. 40, Ankara.
- OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ, -1993: Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü, Ankara.
- YEDİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLÂNI (1996-2000) -1995: DPT. Ankara.